

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ
ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿԱՅԻՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆ
ՈՒ ԴՐԱՆՑ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍԵՐՆԴԻ ՎՐԱ

Հ.ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ, Ա. ԴԱՎԹՅԱՆ

This study was made possible through the full support of Open Society Foundations – Armenia’s Policy Fellowship Program Initiative, grant number N 18162.

Ideas, thoughts, and arguments presented in the paper are the sole expression of the author’s views and do not reflect those of Open Society Assistance Foundations – Armenia.

Սույն հետազոտությունը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի ամբողջական ֆինանսական օժանդակության շնորհիվ՝ քաղաքականության կրթաթոշակներ նախաձեռնության ծրագրի շրջանակներում, դրամաշնորհ N 18162:

Հետազոտությունում տեղ գտած վերլուծություններն արտահայտում են հեղինակի տեսակետը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի դիրքորոշումների ու տեսակետների հետ:

Նպատակը: «Հայոց եկեղեցու պատմության դպրոցական դասագրքերի բովանդակային վերլուծությունն ու դրանց ազդեցությունը երիտասարդ սերնդի վրա» հետազոտության նպատակն է բովանդակային վերլուծության ենթարկել Հայաստանի հանրակրթական դպրոցներում պարտադիր «Հայոց եկեղեցու պատմություն» առարկայի դասագրքերը՝ մանկավարժության, հոգեբանության, կրոնագիտության տեսանկյուններից և ցույց տալ դրանց ազդեցությունն երիտասարդ սերնդի հանդուրժողականության մակարդակի վրա: Սույն հետազոտության նպատակներից է ուսումնասիրել դասագրքերի համապատասխանությունը ԵԱՀԿ Թուլեդոյի ուղեցուցային սկզբունքներին, որոնք մանրամասն կողմնորոշիչներ են պարունակում կրոնների մասին ուսուցման հետ կախված խնդիրների լուծման առումով:

Մեթոդաբանություն: Այս հետազոտության իրականացման նպատակով հետազոտական խումբը օգտագործել է որակական հետազոտության մեթոդաբանություն: Նախևառաջ, մանրամասն հետազոտության են ենթարկվել այլ երկրների փորձը նմանատիպ առարկաների ու դասագրքերի ներմուծման պարագայում, մանրամասն բովանդակային վերլուծության են ենթարկվել 5-11-րդ դասարանների դասագրքերը ինչպես մանկավարժ-հոգեբանի, այնպես էլ՝ կրոնագետի կողմից: Հանրապետության մի շարք դպրոցներում անցկացվել են որակական հարցումներ՝ պարզելու աշակերտների տեղեկացվածության մակարդակը կրոնական կազմակերպությունների մասին, ինչպես նաև տեսնելու նրանց հանդուրժողականության մակարդակը այդ կազմակերպությունների նկատմամբ:

Հետազոտության համառոտ ներկայացում: «Հայոց եկեղեցու պատմության դպրոցական դասագրքերի բովանդակային վերլուծությունն ու դրանց ազդեցությունը երիտասարդ սերնդի վրա» որակական հետազոտությունը իրականացվել է Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ-Հայաստան աջակցության շնորհիվ:

Առաջին հերթին, դասագրքերը վերլուծության են ենթարկվել մանկավարժական ու հոգեբանական տեսանկյուններից, որոնց բովանդակությունը համեմատվել է մանկավարժության մեջ գիտականորեն ամրագրված որոշակի սկզբունքների (պատշաճություն, հստակություն և այլն): Մյուս կողմից փորձ է կատարվել դասագրքերում ներառված նյութերը և առաջադրանքները վերլուծության ենթարկել հոգեբանական տեսանկյունից, քանի որ հաճախ տրվող առաջադրանքները իրենց մեջ արդեն կրում են բացասական պատասխանները, որոնք հիմնականում ուղղված են այլակարծության ու բազմախոհության դեմ: Դասագրքերի տարբեր հատվածներում հեղինակների կողմից փորձ է կատարված ձևավորել դրական վերաբերմունք Հայ առաքելական եկեղեցու նկատմամբ՝ ազգային ու կրոնականի նույնականացման, ինքնության մեջ կարևորագույն բաղադրիչ դերի հատկացման և այլ միջոցներով: Մանկավարժ-հոգեբանի կողմից փորձ է կատարված նաև համեմատելու դասագրքերում պարունակվող նյութը ուսուցիչների ուղեցույցների հետ ու ցույց տալ դրանց համապատասխանությունը կամ անհամապատասխանությունը, իսկ առավել

հաճախ՝ շեղումները դասգրքերում ամրագրված թեմաներից: Թերևս դրանով կարելի է բացատրել նաև երբեմն ուսուցիչների կողմից դասընթացի դասավանդման ժամանակ դրսևորվող ավելորդ ինքնագործունեությունը:

Դասագրքի մյուս հատվածում կրոնագիտական վերլուծության են ենթարկված դասագրքերում տեղ գտած որոշակի կասկածելի դրույթներ կամ փորձ է կատարված արժևորել որոշակի կանխադրույթներ: Դասագրքի հետաքրքիր կողմերից մեկն այն է, որ նրանում համառոտակի ներառված են տեղեկություններ այլ կրոնների մասին ևս, որը անտրամաբանական է Հայոց եկեղեցու պատմության առարկայի դասագրքերում ներառելը:

Վերլուծության հեղինակները հետազոտության շրջանակներում անցկացրել են փոքր հարցում մի շարք հանրակրթական դպրոցներում՝ պարզելու աշակերտների հանդուրժողականության ու տեղեկացվածության մակարդակը, որը ուղիղ համեմատական է եղել դասագրքերում ներառված ինդրահարույց հարցերին: Երեխաներից շատերը հարցման արդյունքներով դրսևորել են բավականին անհանդուրժող կեցվածք կրոնական փոքրամասնությունների նկատմամբ ու հստակ դրսևորվել է կարծրատիպային և ոչ թե քննական մոտեցում:

Առաջարկություններ:

- Հայոց եկեղեցու պատմություն առարկայի անվանումը չի համապատասխանում դասագրքերի բովանդակությանը: Այդ պատճառով առաջարկում ենք առարկան անվանել Կրոնների պատմություն կամ Հայոց եկեղեցու մշակութաբանական հիմունքներ, որի դեպքում էլ պետք է որոշակի թեմաներ դուրս գան դասագրքերից;
- Առաջարկում ենք Հայոց եկեղեցու պատմություն առարկան բաժանել մի քանի առարկաների՝ ըստ դասագրքերում ներառված բովանդակային նյութի: Այդ առարկաները կարող են լինել Հայոց եկեղեցու պատմությունը, Կրոնների պատմությունը (այլ կրոնների մասին նյութի հարստացմամբ), Էթիկա կամ բարոյագիտություն և այլն;
- Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ սահմանադրությամբ կրթությունն ունի աշխարհիկ բնույթ՝ առաջարկում ենք դասընթացի հետ կապված բոլոր հարցերը, ինչպես նաև վերահսկողությունը և գնահատումը իրականցնել բացառապես պետական մարմինների մասնակցությամբ՝ զերծ պահելով այն կրոնական որևէ կառույցի կամ ներկայացուցիչների մասնակցությունից;
- Հաշվի առնելով նյութի բարդությունը և բովանդակային բազմազանությունը՝ առաջարկում ենք առարկայի դասավանդումը հանել ցածր դասարաններից կամ թողնելու պարագայում ենթարկել արմատական փոփոխությունների: Մասնավորապես, հինգերորդ դասարանի դասագրքի բովանդակությունը պարզ

աստվածաշնչային տեքստի վերարտադրողությունից վերածել քննական մտածողություն խթանող առարկայի;

- Դասագրքերի բովանդակությունը կազմելիս հաշվի առնել ԵԱՀԿ Թուլեդոյի ուղեցուցային սկզբունքները, որոնք կարևոր ուղեցույց են անկողմնակալ, կրոնականությունից զերծ ու մարդու իրավունքները չտոնահարող դասագրքեր կազմելու համար: Այս սկզբունքները պետք է հաշվի առնվեն նաև ուսուցիչների կրթական կողմնորոշիչները կազմելու ժամանակ;

- Առաջարկում ենք էականորեն բեռնաթափել դասընթացը, հատկապես տոներին վերաբերող հատվածները և պատմական հատվածները, որոնցով հագեցած են հատկապես ութերորդ և իններորդ դասարանի դասագրքերը: Առաջարկում ենք արմատական փոփոխության ենթարկել հին և նոր կտակարանների պատմությունը աստվածաշնչյան եղանակով վերարտադրող դասընթացները;

- Առաջարկում ենք դասընթացի դասավանդման և դասագրքերի կազմման առումով հաշվի առնել այլ երկրների փորձն ու ունեցած դժվարությունները, որով էականորեն կշրջանցվեն բազմաթիվ խնդիրներ, կհարգվեն մարդու իրավունքները, կրոնական փոքրամասնությունների ներկայացուցիչների իրավունքները, խթանվի հանդուրժողականության մթնոլորտ ու դասընթացն առավել արդյունավետ կդառնա;

- Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ առարկայի դասավանդման համար անհրաժեշտ թվով որակյալ մասնագետներ չկան՝ առաջարկում ենք էականորեն բարելավվել ուսուցչի կրթական ձեռնարկները՝ ամենայն մանրամասնությամբ շարադրելով ուսուցչի պարտականություններն ու իրավունքները, այն հարցերը, որոնք ուսուցիչը պետք է կամ պետք չէ անդրադառնա, ինչպես լուծի խնդրահարույց կամ ծագած խնդիրները և այլն;

- Հայոց եկեղեցու պատմություն առարկայի դասընթացի շրջանակներում պետք է խուսափել կրկնություններից, որոնք արդեն ներառված Հայոց պատմության կամ այլ դասագրքերում: Հակառակ դեպքում, կարելի է այդ կրկնությունը անել այնպես, որպեսզի գործի փոխլրացման սկզբունքը;

- Դասավանդվող նյութն առավել արդյունավետ դարձնելու նպատակով դասագրքերում պետք է ներառվեն մեծ թվով համեմատականներ այլ կրոնների հետ, մասնավորապես երբ խոսքը վերաբերում է դավանական կամ տոնածիսական տարբերություններին: Պետք է երեխաներին ուսուցանել նաև կրոնների տարբերությունների մասին՝ ի նկատի ունենալով տեղական/ազգային համատեքստը, ինչպես նաև ավելի լայն աշխարհագրական շրջանակները;

- Դասագրքերը պետք է կարողանան միավորել մարդու իրավունքները կրոններին և հավատքներին վերաբերող խնդիրներին (ինչպիսիք են կրոնի և արտահայտման ազատությունը), ինչպես նաև խաղաղության տարածումը (օր.՝ կոնֆլիկտների լուծմանը և կանխարգելմանն ուղղված կրոնների և հավատքների կարողությունը):